

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-4-3>**Воловельська І.В.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та управління
виробничим і комерційним бізнесом,
Український державний університет залізничного транспорту
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4400-8066>

Iryna Volovelska

Ukrainian State University of Railway Transport

Толстова А.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та управління
виробничим і комерційним бізнесом,
Український державний університет залізничного транспорту
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2014-5069>

Anna Tolstova

Ukrainian State University of Railway Transport

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

ANALYSIS OF PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC ASPECTS OF THE ENTERPRISES TOURISM INDUSTRY IN UKRAINE

Анотація. В статті під час аналізу та досліджень доведено, що в умовах глобалізації і нестабільності зовнішнього оточення, а також військової агресії з боку Росії, одним з головних питань відносно розвитку туристичної галузі стає усунення існуючих проблем та виведення галузі на світовий ринок, для чого є всі передумови. Відзначено, що туризм є сполучною ланкою між такими галузями народного господарства країн, як будівництво, сільське господарство, харчова промисловість, транспортна галузь, будучи потужним прискорювачем науково-технічного прогресу. Проаналізувавши внесок туризму у розвиток світової економіки на основі звітів Всесвітньої Організації з туризму, зроблено висновок про те, що країни, в яких туризм відіграє максимальну роль не є розвиненими в інших галузях економіки. Це стосується й України, де, незважаючи на високий потенціал розвитку, існує безліч проблем, які цьому розвитку перешкоджають. На сьогоднішній день військова агресія Росії звела туристичні потоки України практично до нуля, причому це позначилося і стані світового туризму. Доведено, що для досягнення найкращого результату необхідно створити абсолютно новий, відмінний від уже наявних покроковий алгоритм, який включає створення вільного інформаційного простору, співпрацю всіх стейкхолдерів щодо цінової політики та забезпечення відповідного світовим стандартам якості послуг та законодавчої бази.

Ключові слова: підприємства туристичної індустрії, розвиток організаційно-економічних факторів, економіка туризму, оптимізація.

Abstract. In the article, during the analysis and research, it is proved that in the conditions of globalization and the instability of the external environment, as well as military aggression on the part of Russia, one of the main issues regarding the development of the tourism industry is the elimination of existing problems and the introduction of the industry to the world market, for which there are all the prerequisites. It was noted that tourism is a connecting link between such branches of the national economy of countries as construction, agriculture, food industry, transport industry, being a powerful accelerator of scientific and technical progress. Having analyzed the contribution of tourism to the development of the world economy based on the reports of the World Tourism Organization, it was concluded that the countries in which tourism plays the maximum role are not developed in other sectors of the economy. This also applies to Ukraine, where, despite the high development potential, there are many problems that prevent this development. However, today representatives of the government of Ukraine are considering various issues regarding the restoration of the tourism sector in the post-war period, and actions are being developed regarding the introduction of a program of "post-conflict" tourism. The program "Routes of memory" is also being developed, which provides for visiting cities and routes that suffered during the hostilities. The State Tourism Development Agency of Ukraine intends to implement all these programs in close cooperation with the Committee for Transport and Tourism of the European Parliament through the creation of the INPUT – Industry of Peace for Ukrainian Tourism platform. It has been shown that in order to achieve the best result, it is necessary to create an absolutely new, recognizable and already known subroutine algorithm, which includes the creation of a free information space, the implementation of all stakeholders along the pricing policy and security in dpovidnogo svetovim standards of quality services and legislature base.

Keywords: enterprises of the tourism industry, development of organizational and economic factors; economics of tourism, optimization.

Постановка проблеми. В сучасних умовах особливої актуальності набуває створення такого алгоритму майбутніх дій щодо оптимізації туристичної індустрії та виведення її на світовий рівень, який комплексно охоплює всі необхідні для успішного розвитку галузі питання.

Це пов'язано в першу чергу з тим, що сформована практика роботи вітчизняних підприємств туристичного сектора переважно націлена на отримання прибутку і вирішення оперативних завдань, тоді як реалізації стратегічного управлінського підходу, орієнтованого на довгострокову перспективу не приділяється належної уваги. Особливо це актуально у сучасний період, коли воєнна агресія Росії перешкоджає життю взагалі.

Таким чином, проблема забезпечення стабільного розвитку підприємств туристичної індустрії набуває самостійного теоретичного і прикладного значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам побудови системи туристичної індустрії присвячено велику кількість праць таких науковців, як Торопова Д.Д., Дикань В.Л., Дикань Е.Л., Панченко С.В., Воловельська І.В., Маслова В.О. та інші [2–7]. Ними розглянуто основні концепції розвитку туристичної галузі в умовах ринкової економіки. Однак, слід зазначити, що основні постулати цих вчених про перспективи розвитку індустрії туризму потребують коригування з урахуванням реальних соціально-економічних умов, в яких існують вітчизняні підприємства.

Питанням розвитку підприємств туристичної галузі в умовах карантину та військової агресії Росії присвячені труди таких вчених, як Божко Л.Д., Холодок В.Д., Романова А., Голубченко К.О. та інші [1; 5; 6; 8–10].

Але слід зазначити, що всі ці роботи не дають цілісного уявлення щодо комплексної системи перспективного розвитку туристичної галузі в сучасних умовах в Україні та в світі.

Мета статті полягає в аналізі проблем та розробці пропозицій відносно перспектив розвитку організаційно-економічних аспектів підприємств туристичної індустрії України.

Виклад основного матеріалу. Світова туристична індустрія сьогодні розвивається такими темпами, що визнана економічним феноменом. Як відомо, у багатьох країнах саме туризм є основною статтею доходу, виступаючи сполучною ланкою таких галузей, як будівництво, харчова промисловість, сільське господарство, транспорт та ін., будучи при цьому потужним прискорювачем наукового прогресу.

Розмір та якісну складову впливу туризму на економіку країни можна оцінити за такими показниками, як: кількість туристів, які відвідали країну; частка у ВВП країни; кількість туристичних організацій та ін.

У таблиці 1 можна побачити внесок у розвиток економіки країни туристичної галузі, підприємств туризму. Головний критерій, що розглядається у звіті Всесвітньої організації з туризму (World Tourism organization, UNWTO) – це частка доходів від туризму в загальному обсязі доходів від експорту товарів та послуг країни.

Слід зазначити, що, незважаючи на високий внесок туризму у світову економіку, ті країни, в яких туризм відіграє максимальну роль, рідко є високорозвиненими та диверсифікованими у багато секторів економіки.

Наприклад, Франція, будучи визнаним лідером за кількістю прийнятих туристів, має практично міні-

мальне значення частки вкладу туризму в експортний дохід країни.

Прийнято вважати, що частка туризму в економіці країни перевищує 30%. Це говорить про слабкий розвиток країни. Якщо нижче 5%, то галузь майже розвинена.

Таблиця 1 – Частка туристичної галузі економіки країни, 2019 р.

Рейтинг країни	Назва країни	Частка туризму в економіці країни, %
1	Макао	87,6
3	Мальдіви	85,3
19	Чорногорія	52,8
32	Хорватія	38,6
36	Грузія	37,2
42	Греція	28,3
47	Єгипет	26,6
59	Іспанія	19,8
63	Кипр	18,1
73	Молдова	14,5
76	Австралія	14,0
86	Ісландія	11,9
88	Мальта	11,5
91	Австрія	10,2
93	Естонія	10,1
96	Узбекистан	9,9
100	США	9,2
109	Великобританія	8,2
110	Італія	8,2
111	Франція	8,0
130	Японія	5,4
137	Гонконг	5,0
142	Китай	4,6
153	Україна	4,1
159	Канада	3,7
163	Германія	3,2
167	Беларусія	3,1
168	Ірландія	2,9

Джерело: [12; 13]

Таким чином, можна зазначити, що туризм не відіграє основну роль в економіці найбільш розвинених країн світу. Однак, не можна не помітити, що його частка знаходиться на достатньому рівні порівняно з мінімальними значеннями.

Щодо України, то частку туристичної галузі у формуванні економіки країни можна охарактеризувати як низьку. Це пов'язано з тим, що незважаючи на високий потенціал розвитку цієї галузі, рівень інвестицій в галузь є досить низьким, розвиток транспортної інфраструктури знаходиться на неналежному рівні, відсутня державна підтримка даного сектору економіки, відсутні мережеві готелі, а існуючі недостатньо модернізовані.

Слід зазначити недосконалість цінової політики, мається на увазі такі проблеми, як різкі стрибки цін, а також невідповідність ціни та якості послуги, що надаються.

Однак, не можна не звернути увагу і на деякі позитивні тенденції у розвитку туристичної індустрії: це розвиток малого бізнесу, а також цілорічний прийом туристів у Закарпатських областях.

Глобальна пандемія, що почалася у березні 2020 року, лише посилила існуючі проблеми. Незважаючи на те, що українці вимушено були орієнтовані на внутрішній ринок, більшість все ж таки намагалася знайти можливість для відпочинку за кордоном.

На початок 2022 року кількість міжнародних туристів збільшилася більш ніж у два рази щодо початку пандемії у березні 2021 року. Проте напад Росії на Україну не лише посилив невизначеність та ризики туристичної галузі, а й повністю виключив Україну зі списку туристичних країн. До того ж, обмеження на перельоти за деякими напрямками також не сприяє розвитку галузі у світовій економіці, оскільки заважає відновленню довіри до безпеки подорожей.

2022 року бюджет України втратив надходження від туристичної галузі на 31% [5].

Санаторії та гуртожитки використовуються як приtulки для тимчасово переміщених мешканців України. Не варто забувати про те, що в даний час зареєстровано понад 200 частково або повністю зруйнованих туристичних об'єктів, і ця цифра стрімко зростає.

Проте, на сьогоднішній день представники уряду України розглядають різні питання щодо відновлення туристичного сектору у післявоєнний період, а також розробляються дії щодо запровадження програми постконфліктного туризму. Також розробляється програма «Маршрути пам'яті», яка передбачає відвідування міст та маршрутів, що постраждали під час воєнних дій.

Державне агентство розвитку туризму України має намір виконати всі ці програми у тісній співпраці з

Комітетом транспорту та туризму Європарламенту за допомогою створення платформи INPUT – Industry of Peace for Ukrainian Tourism (Індустрія миру для українського туризму).

Таким чином, необхідно сформулювати та підсумувати проблеми, що стоять перед туризмом сьогодні, а також запропонувати можливі шляхи їх вирішення (табл. 2).

Виходячи з вищесказаного, можна з упевненістю заявити, що Україна сьогодні перебуває у досить несприятливому політичному, соціальному та економічному стані. І основна причина цього – військова агресія Росії. Однак, не можна не відзначити, що про Україну знають нині навіть ті, хто не мав уявлення про існування такої країни на карті світу. Україна довела свою силу, волю та міць.

Всі учасники туристичного бізнесу повинні вступити в партнерські відносини. Що включають вільний інформаційний простір, співробітництво щодо цінової політики та забезпечення відповідного світовим стандартам якості послуг.

Висновки. Проаналізувавши існуюче становище туристичної галузі в Україні можна зробити висновок про те, що в майбутньому для туризму обмежень не буде, якщо буде виправлено недоліки щодо сервісу, інформаційного забезпечення, законодавчої бази.

Звичайно, важко передбачити точний час, коли всі проблеми будуть вирішені. Тому необхідно створити покроковий алгоритм майбутніх дій з оптимізації туристичної індустрії та виведення її на світовий рівень.

Таблиця 2 – Організаційно-економічні проблеми туристичної індустрії України та шляхи їх вирішення

Проблеми	Шляхи вирішення
Військові дії на території України	Відновлення туристичного сектору у післявоєнний період, а також розробка програми щодо запровадження програми «постконфліктного» туризму у співпраці з Комітетом транспорту та туризму Європарламенту
Несприятливий економічний клімат	1. Популяризація та реклама курортів та міст України серед країн світу 2. Покращення сервісних послуг 3. Регулювання цінової політики ціна-якість
Відсутність партнерства між транспортними компаніями, туроператорами та готелями	1. Координація та партнерство 2. Диверсифікація туристичних послуг 3. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних турагентів, готелів, транспортної інфраструктури
Відсутність інвестицій у галузь	1. Просування внутрішнього туризму 2. Цифровізація галузі 3. Екологізація галузі 4. Розробка програми «постконфліктного туризму» 5. Запуск платформи INPUT – Industry of Peace for Ukrainian Tourism (Індустрія миру для українського туризму).
Недостатньо розвинена транспортна інфраструктура	Запуск додаткових автобусів та маршрутних таксі за напрямками, що не охоплює залізничний транспорт, а також партнерство кількох видів транспорту
Відсутність держрегулювання щодо якості послуг, що надаються	Необхідно на державному рівні посилити просування малого бізнесу, а також сертифікувати наявні готелі щодо загально визначених критеріїв.
Недостатній розвиток інформаційного забезпечення галузі	Участь спеціалістів та турагентств щодо оповіщення туристів з проблем: затримки рейсів, форс-мажори та ін. Для цього необхідно налагодити обмін інформацією між туроператорами, транспортними компаніями, готелями та ін.

Бібліографічний список:

1. Глубоченко К.О., Дорошенко О.М. Аналіз сучасного стану ринку та перспективи туристичних послуг в Україні. *Modern Economics*. 2021. № 30(2021). С. 71–75.
2. Дикань В.В., Дикань Е.В., Белецька Д.А. Формирование имиджевой привлекательности региона. Сучасні тенденції та інноваційні напрями розвитку туристичних дестинацій : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернетконф. (29 березня 2019 р., м. Харків). Харків : Цифра-Принт, 2019. С. 156–161.
3. Дикань В.Л., Воловельська І.В., Маковоз О.В. Економічна безпека підприємства : навч. посібник. Харків : УкрГАЗТ, 2011. 243 с.
4. Дикань В.Л., Панченко С.В., Маслова В.О., Воловельська І.В. Управління бізнесом : підручник. Харків : УкрДАЗТ, 2017. 315 с.
5. Захарова Т.В. Напрямки розвитку туристичного бізнесу України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49.
6. Матюх С.А., Журба І.С., Несторишен І.В. Економіка підприємств туристичної галузі: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. Т. 2. № 3. С. 7–12.
7. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі : колективна монографія / за наук. ред. проф. Л.Ю. Матвійчук. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2019. 320 с.
8. Подорожі під час війни: де дозволено відпочивати і як безпечно організувати мандрівку. 2022. URL: <https://kg.ua/news/podorozhi-pid-chas-viyni-de-dozvoleno-vidpochivati-i-yak-bezpechno-organizuvati-mandrivku> (дата звернення: 12.03.2023).
9. Романова А. Туризм після карантину: як пандемія вплинула на галузь і змінила її. URL: <https://dyvys.info/2020/05/14/turyzm-pislya-karantynu-yak-pandemiya-vplynula-na-galuz-i-zminyly-yiyi/> (дата звернення: 25.06.2023).
10. Божко Л.Д., Холодок В.Д. Туризм: проблеми та перспективи розвитку під час війни. *Культура України*. 2022. № 77. С. 60–62. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.077.07>
11. Час кризи та виходу на нові ринки. 2023. URL: <https://joinup.ua/uk/news/chas-krizi-ta-vihodu-na-novi-rinki-zvit-2022-roku/>
12. Країни світу з найбільшою часткою туризму в економіці. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/tourism>
13. Tourism Set to Return to Pre-Pandemic Levels in Some Regions in 2023. URL: <https://www.unwto.org/news/tourism-set-to-return-to-pre-pandemic-levels-in-some-regions-in-2023>

References:

1. Hlubochoenko K. O., Doroshenko O. M. (2021) Analiz suchasnoho stanu rynku ta perspektyvy turystychnykh posluh v Ukrayini. *Modern Economics*, no. 30(2021), pp. 71–75.
2. Dykan V. V., Dykan E. V., Beletskaia D. A. (March 29, 2019) Formyrovanye ymydzhvoy pryvlekatel'nosti rehyona. *Suchasni tendentsiyi ta innovatsiyini napryamy rozvytku turystychnykh destynatsiy*: materialy Vseukr. nauk.-prakt. internetkonf. Kharkiv: Tsyfra-Prynt, pp. 156–161.
3. Dykan V. L., Volovelska I. V., Makovoz O. V. (2011) *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva*: navch. posibnyk. Kharkiv: UkrHAZHT, 243 p.
4. Dykan V. L., Panchenko S. V., Maslova V. O., Volovelska I. V. (2017) *Upravlinnya biznesom*: pidruchnyk. Kharkiv: UkrDAZT, 315 p.
5. Zakharova T. V. (2023) Napryamky rozvytku turystychnoho biznesu Ukrainy. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 49.
6. Matyukh S. A., Zhurba I. Ye., Nestoryshen I. V. (2022) Ekonomika pidpryyemstv turystychnoyi haluzi: problemy ta perspektyvy rozvytku. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, t. 2, no. 3, pp. 7–12.
7. Matviychuk L. Yu. (2019) *Perspektyvy rozvytku turyzmu v Ukrayini ta sviti: upravlinnya, tekhnolohiyi, modeli*: kolektyvna monohrafiya / za nauk. red. prof. L. Yu. Matviychuk. Lutsk: IVV Lutskoho NTU, 320 p.
8. Podorozhi pid chas viyny: de dozvoleno vidpochyvaty i yak bezpechno orhanizuvaty mandrivku (2022) *Kremenchutska hazeta*. Available at: <https://kg.ua/news/podorozhi-pid-chas-viyni-de-dozvoleno-vidpochivati-i-yak-bezpechno-organizuvati-mandrivku> (accessed March 12, 2023).
9. Romanova A. Turyzm pislya karantynu: yak pandemiya vplynula na haluz i zminyly yiyi. Available at: <https://dyvys.info/2020/05/14/turyzm-pislya-karantynu-yak-pandemiya-vplynula-na-galuz-i-zminyly-yiyi/>
10. Bozhko L. D., Kholodok V. D. (2022) Turyzm: problemy ta perspektyvy rozvytku pid chas viyny. *Kultura Ukrayiny*, no. 77, pp. 60–62. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.077.07>
11. Chas kryzy ta vykhodu na novi rynky (2023). Available at: <https://joinup.ua/uk/news/chas-krizi-ta-vihodu-na-novi-rinki-zvit-2022-roku/>
12. Krayiny svitu z naybilshoyu chastkoyu turyzmu v ekonomitsi. Available at: <https://nonews.co/directory/lists/countries/tourism>
13. Tourism Set to Return to Pre-Pandemic Levels in Some Regions in 2023. Available at: <https://www.unwto.org/news/tourism-set-to-return-to-pre-pandemic-levels-in-some-regions-in-2023>

Стаття надійшла до редакції 24.08.2023